

Η επαφή Ε/κ-Τ/κ οδηγεί σε μείωση της προκατάληψης

ΧΑΡΗΣ ΨΑΛΤΗΣ: Αυτό που χρειαζόμαστε σήμερα είναι μαθητές που με παρρησία να εκφράζουν κριτική άποψη

Θωρεί τραγική την κατάσταση στο εκπαιδευτικό μας σύστημα διότι ενώ θέλουμε επανένωση του νησιού, διαιωνίζουμε την αφήγηση της μονόπλευρης θυματοποίησης. Ο Χάρης Ψάλτης, επίκουρος καθηγητής Κοινωνικής - Αναπτυξιακής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, υποστηρίζει η Τεχνική Επιτροπή για την Εκπαίδευση θα πρέπει να σταματήσει την στερεοτυπική αφήγηση της Ιστορίας, που αντί να φέρνει την επανένωση, φέρνει τη διχοτόμηση. Τονίζει πως η επαφή Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων οδηγεί στη μείωση της προκατάληψης, στη δημιουργία εμπιστοσύνης και στην επιθυμία για συμβίωση και λέει πως ποτέ δεν είναι αργά να γίνουν τα σωστά βήματα, ιδίως όταν λέμε ότι θέλουμε επανένωση της πατρίδας μας.

«Ζητείται ελπίς - Ζητείται όραμα για την Παιδεία» είχατε πει κάποτε, σας άκουσαν οι δυο ηγέτες και εξήγησαν δικαιοδική Τεχνική Επιτροπή για θέματα Παιδείας; -Δεν πιστεύω να άκουσαν εμένα γιατί δεν ήταν μόνο το αίτημα ενός πανεπιστημιακού που ζήτησε αυτή την επιτροπή στη βάση ερευνητικών δεδομένων, αλλά γενικότερα μεγάλο μέρος της κοινωνίας των πολιτών. Ήταν μια απόφαση που, όπως λέχθηκε από πολλούς, έπρεπε να είχε γίνει εδώ και καιρό. Πολύς κόσμος νιώθει ότι όλα αυτά τα χρόνια κάτι πήγε λάθος με την Παιδεία για να είναι άλλοτε ακόμη το Κυπριακό. Ίσως να μην είχε συνεισφέρει όσο θα μπορούσε στην επανένωση, για να μην πω ότι πιθανώς να έκανε τα πράγματα χειρότερα.

Πώς η Παιδεία θα βοηθήσει στη λύση του Κυπριακού; -Θα βοηθούσε αν καλλιεργείτο από πολύ νωρίς αυτό που λέμε κουλτούρα ειρηνικής συμβίωσης με την άλλη κοινότητα και η κριτική σκέψη μεσα από το μάθημα της Ιστορίας. Όμως όπως είναι δομημένο το νέο αναλυτικό πρόγραμμα της Ιστορίας όσον αφορά στη στοχοθεσία του είναι γεμάτο αντιφάσεις. Από τη μια μιλά για κριτική προσέγγιση των ιστορικών δεδομένων χωρίς στερεότυπα και προκαταλήψεις και από την άλλη διατρέχεται από μια εθνοκεντρική αντίληψη, κόνοντας λόγο για καλλιέργεια εθνικής ταυτότητας. Τέτοιες αντιφάσεις δεν βοηθούν καθόλου τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν ότι μονόπλευρες αφηγήσεις θυματοποίησης (που για πολλούς εκπαιδευτικούς είναι δυστυχώς ο τρόπος να καλλιεργήσουν πατριωτισμό, το «δεν ξεχνώ» όπως και εθνική ταυτότητα) αντισηματοποιούνται την καλλιέργεια κριτικής ιστορικής σκέψης αλλά ταυτόχρονα και την κουλτούρα συμπληρωσής. Βέβαια το θέμα της Ιστορίας είναι ευαίσθητο διότι υπάρχει η αντίληψη σε πολλούς, ακόμη και εκπαιδευτικούς, ότι τα γεγονότα ταυτίζονται με την ερμηνεία. Πολλοί θεωρούν ότι Ιστορία είναι αυτό που ξέρουν και έχουν ως αναπόσπαστο στο μυαλό τους. Άλλη όμως η ερμηνεία από τους Ελληνοκυπρίους για παράδειγμα το τι έγινε το '63-'74 και άλλη από τους Τουρκοκυπρίους.

Πώς πρέπει να διδάσκεται η Ιστορία; -Η Ιστορία πρέπει να διδάσκεται ως Ιστορία που σέβεται τη δουλειά του ακαδημαϊκού ιστορικού και όχι ως κληρονομιά. Ο ιστορικός David Lowenthal κάνει μια σημαντική διάκριση μεταξύ δύο τρόπων κατανόησης και ερμηνείας του παρελθόντος ως κληρονομιάς από τη μια και Ιστορίας από την άλλη. Όταν η σχολική Ιστορία γίνεται κατανοητή και διδάσκεται ως κληρονομιά σκόπιμα παραλείπει ορισμένες πτυχές του παρελθόντος και αναπτύσσεται στην άγνοια και το λάθος, η αρετή που την εκτρέφει είναι η προκατάληψη και ουσιαστικός σκοπός της είναι η προκαταληπτική υπερφάνεια. Η κληρονομιά μεταδίδει αποκλειστικούς μύθους, προέλευσης και συνέχειας που προμοτούν μια επίλεκτη ομάδα με γόητρο και έναν κοινό σκοπό. Η κληρονομιά προσεγγίζεται ως ένα δόγμα περί ριζών και προέλευσης και πρέπει να γίνει αποδεκτή σαν πίστη, ενώ το πα-

Δεν είναι ποτέ αργά να γίνουν τα σωστά βήματα

Είχατε κάνει μια έρευνα πριν ένα μήνα, πόσο επίκαιρα είναι τα ευρήματά σας; -Στις έρευνές μας βρισκόμαστε ότι στις πιο μεγάλες ηλικίες υπάρχει πολύ θετική στάση για τους Τουρκοκύπριους, στις πιο μικρές υπάρχει μια τριχοτομημένη κατάσταση, δηλαδή το ένα τρίτο είναι θετικοί, το άλλο είναι αρνητικοί και το άλλο ουδέτεροι. Ωστόσο, υπάρχει μια τάση προς το θετικότερο σε σχέση με προηγούμενες έρευνες. **Αυτό συμβαίνει και στις δύο κοινότητες;** -Όχι, στην τουρκοκυπριακή έχουμε συνήθως το αντίθετο, δηλαδή οι νέοι είναι πιο θετικοί σε σχέση με τους μεγάλους. **Παρότι τα βιβλία στο σχολείο τους ήταν αρνητικά, οι ίδιοι έχουν θετικές τάσεις;** -Ναι, βέβαια από το 2005 μέχρι το 2010 είχαν φιλειρηνικά βιβλία. Δεύτερος παράγοντας έχει να κάνει με τις τουρκοκυπριακές συνδικαλιστικές οργανώσεις των δασκάλων που τα τελευταία χρόνια είναι εναντίον του εθνικισμού και της πολιτικής διαχωρισμού του Ντενκτάς και στηρίζουν ενεργά την ομοσπονδία και τη συμφιλίωση. **Γιατί βρισκόεσθε αυτή τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων;** -Η κύρια αιτία είναι ότι δεν υπάρχει η επαφή μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων και το εκπαιδευτικό σύστημα δεν την προωθεί μέχρι σήμερα. Άρα η πρώτη ανάγκη για την Τεχνική Επιτροπή για την Εκπαί-

δευση είναι η δημιουργία επαφής και δεύτερο να σταματήσει η στερεοτυπική αφήγηση της ιστορίας διότι η παιδεία μας αντί να φέρνει την επανένωση, φέρνει τη διχοτόμηση. **Είναι ένα δύσκολο μονοπάτι με δεδομένες τις ευαισθησίες που υπάρχουν στις δύο κοινότητες και ειδικά το θέμα της επαφής μέσα από την εκπαίδευση;** -Ναι, γι' αυτό πρέπει να γίνει με μια συστηματική μελέτη της κοινωνιοψυχολογικής βιβλιογραφίας που αφορά τη «Θεωρία της επαφής» του Gordon Allport και της πλειάδας ερευνών που έγιναν από το Εργαστήριο Γενετικής Κοινωνικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου πάνω σε αυτό το θέμα και δίνουν ξεκάθαρα (και στις δύο κοινότητες) ότι η επαφή Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων οδηγεί σε μείωση της προκατάληψης, δημιουργία εμπιστοσύνης και επιθυμία για συμβίωση με την άλλη κοινότητα. Πρέπει επίσης να μελετηθούν τα πορίσματα των ερευνητών του ευρωπαϊκού δικτύου ακαδημαϊκών ερευνών COSTS 1205, στο οποίο λαμβάνουμε μέρος, για τον ρόλο των επισήμων αφηγήσεων μονόπλευρης θυματοποίησης σε Κύπρο, Σερβία, Κόσοβο και Κροατία στη διαίωξη του συγκρουσιακού κλίματος και ανταγωνισμού. **Έχουμε χρόνο ή ήδη είμαστε εκπρόθεσμοι;** -Δεν είναι ποτέ αργά να γίνουν τα σωστά βήματα, ιδίως όταν λέμε ότι θέλουμε επανένωση της πατρίδας μας.

ρελθόν χρησιμοποιείται ως όπλο. **Γιατί συμβαίνει αυτό;** -Διότι η κάθε κοινότητα θέλει να τονίσει την έννοια ότι εμείς είμαστε τα θύματα και όχι οι άλλοι και ότι ο δικός μας αγώνας είναι ο ηθικός μόνο και όχι των άλλων. Η εθνοκεντρική λοιπόν προσέγγιση στη σχολική Ιστορία μπορεί να περιγραφεί καλύτερα ως κληρονομιά παρά Ιστορία. Η διδασκαλία της Ιστορίας ως κληρονομιά ωστόσο υπονομεύει σοβαρά τη μαθησιακή διαδικασία και την κριτική σκέψη των μαθητών. Όπως αναφέρει ο Seixas, που ασχολείται ερευνητικά με τη διδακτική της Ιστορίας, αν η μόνη δουλειά των ιστορικών, εμπειρογνομών των αναλυτικών προγραμμάτων, συγγραφέων εγχειριδίων και των σχολικών Αρχών είναι να λαμβάνουν αποφάσεις για την ορθή εκδοχή του παρελθόντος, το μόνο που απομένει στους μαθητές είναι να την απορροφήσουν. Αυτό που άρχισε ως διαφιλονικούμενη, ανοικτή σε συζήτηση, έρευνα για την αλήθεια στο παρελθόν και παρόν καταλήγει τελικά στους μαθητές σαν κατိχτισμένη προς απομνημόνευση. Για την Κύπρο, όμως, το πρόβλημα που δημιουργείται με τέτοια αντίληψη για το μάθημα της Ιστορίας είναι ακόμη πιο μεγάλο και σοβαρό.

Γιατί το λέτε αυτό; -Γιατί η επίσημη πολιτική της ελληνοκυπριακής κοινότητας είναι το τέλος της κατοχής και η επανένωση της Κύπρου, ενώ τα άτομα που έχουν εσωτερικεύσει αυτή τη μονόπλευρη αφήγηση και την πιστεύουν ως τη μόνη αλήθεια, σαν δόγμα (και κυρίως οι νέοι που δεν έζησαν από πρώτο χέρι τα ιστορικά γεγονότα του Κυπριακού) οδηγούνται σε προκατάληψη για την άλλη κοινότητα, έλλειψη εμπιστοσύνης και διάφορα αισθήματα απειλών που τελικά τους οδηγούν ούτε να πιστεύουν ούτε να επιθυμούν τη συμβίωση με την άλλη κοινότητα. Νιώθουν απειλή από την άλλη κοινότητα και ότι θα υπονομεύσει την πολιτική μας εξουσία ή την οικονομική ή ακόμα και την ευημερία μας. Πιστεύουν ότι η Ιστορία επαναλαμβάνεται, αισθάνονται πολύ διαφορετικότητα από την άλλη κοινότητα στις αξίες, την κοσμοθεωρία, στον τρόπο ζωής, στα ήθη και έθιμα, ακόμη και στην κουζίνα. Το υπερβολικό αίσθημα διαφορετικότητας και ρεαλιστικών απειλών δημιουργεί προκατάληψη και δυσπιστία με κατάνληξη ότι «καλύτερα να μείνουμε όπως είμαστε και δεν θέλουμε λύση» **Το εκπαιδευτικό σύστημα με βάση την έρευνά σας δημιουργεί και στις δύο κοινότητες τα ίδια αισθήματα;** -Εδώ μπορούμε να δούμε το θέμα της ιστορικής παιδείας, πώς ήταν τα τελευταία 10-15 χρόνια. Στην τουρκοκυπριακή κοινότητα όσο ήταν ο Ραούφ Ντενκτάς που είχε την αντίληψη ότι δεν μπορούσαν να ζήσουν με τους Ελληνοκύπριους, είχε προσαρμόσει όλη την ιστορική αφήγηση μέσα στα εγχειρίδια της Ιστορίας για να αποδείξει ότι οι Ελληνοκύπριοι ήθελαν να τους καταπιέζουν, να τους εξολοθρεύσουν, γι' αυτό ήταν καλύτερα τα δυο ξεχωριστά κράτη. Το '74 γι' αυτούς ήταν ειρηνική παρέμβαση που τους γλύτωσε από τους Ελληνοκύπριους. Αυτό άλλαξε το 2005, λίγο μετά που βγήκε στην εξουσία ο Ταλάτ. Εγγραψαν νέα εγχειρίδια και ήλθε μια νέα αφήγηση στην Ιστορία η οποία τόνιζε περισσότερο τις ομοιότητες που έχουν οι δυο κοινότητες, που μπορούσε να τις φέρει πιο κοντά. Για μένα και αυτό, αν και θετικό βήμα, είχε στοιχεία που χρίζουν κριτικής διότι δεν φεύγει την αφήγηση της σύγκρουσης και φέρνει μια άλλη της ερμηνεία. Δεν είναι αυτό το πράγμα καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης. **Τι είναι η ιστορική παιδεία;** -Να μπορείς να κρίνεις τις πηγές, να διερωτάσαι κατά πόσον αυτό που διαβάζεις μπορεί να σε πλη-

Η παιδεία παίζει κομβικό ρόλο στη συμβίωση

Πώς βλέπετε την υλοποίηση της δικαιοδικής Τεχνικής Επιτροπής για θέματα παιδείας ώστε να υπάρχει αποτέλεσμα; -Αν δούμε τη δημόσια ανακοίνωση, η απόφαση έχει τρεις πυλώνες. Ο πρώτος έχει να κάνει με την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας στην Κύπρο και στο εξωτερικό, πώς αντιμετώπισε η εκπαίδευση άλλων χωρών παρόμοια προβλήματα. Για παράδειγμα η Βόρειος Ιρλανδία είχε τη λεγόμενη «εκπαίδευση για αμοιβαία κατανόηση». Σημαντικός πυλώνας εκείνης της προσπάθειας ήταν η επαφή των μαθητών και των εκπαιδευτικών, η συνάντηση, η συνομιλία, τα κοινά εργαστήρια των καθησολικών με τους προτεστάτες. Υπάρχουν έρευνες που δείχνουν ότι τέτοιες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις δημιουργούν κουλτούρα συνεργασίας. Εκεί υπήρξε μια πρόνοια αρκετά φιλελεύθερη, επέτρεψαν κάποια σχολεία να γίνουν μικτά αν το επιθυμούσαν οι γονείς. Επίσης στη Νότια Αφρική, η παιδεία αποτέλεσε κομβικό παράγοντα στην εδραίωση της συμφωνίας για ειρήνευση. Κάναμε έρευνα στην Κύπρο και βρήκαμε ότι το ένα τρίτο Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων βλέπει θετικά την ιδέα να υπάρχουν μικτά σχολεία οπότε θα μπορούσε να διερευνηθεί αυτή η πιθανότητα για όσους γονείς το επιθυμούν. Ο δεύτερος πυλώνας στοχεύει στην εξεύρεση των αμοιβαία αποδεκτού μηχανισμού που θα επιτρέψει επίλυση πρακτικών δυσκολιών στην εφαρμογή μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης. **Ήδη σε κάποια σχολεία φοιτούν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι μαζί;** -Ναι, με τη λύση το εκπαιδευτικό σύστημα θα εξακολουθήσει να είναι ξεχωριστό σε κάθε ομόσπονδη πολιτεία, αλλά θα πρέπει να συντονίζονται. Γι' αυτό ο τρίτος πυλώνας εστιάζεται στον συντονισμό των δύο συστημάτων ακόμη και στη μετά τη λύση εποχή. **Με βάση τη δική σας εμπειρία και γνώση τι πρέπει να προσέξει η Επιτροπή;** Αφού μελετήσει τη διεθνή βιβλιογραφία και τις έρευνες που έγιναν στην Κύπρο, που κάποιες από αυτές έκαναν χρήση εκπαιδευτικών εργαλείων που στηρίζονται στις ιδέες της επαφής, να προτείνουν συγκεκριμένα μέτρα για το πώς θα επιτευχθεί η επαφή. Πού θα βρίσκονται τα παιδιά, κάτω από ποιες συνθήκες, ποιες ώρες. Θα μπορεί για παράδειγμα να χρησιμοποιηθεί το Σπίτι της Συνεργασίας που είναι στην νεκρή ζώνη και ήδη πηγαίνουν κάποια σχολεία σε εθελοντική βάση. Το Υπουργείο Παιδείας να στείλει κάποια εγκύκλιο που να λέει ότι θα μπορούν π.χ. να λάβουν μέρος τα παιδιά σε μια ανάνηψη ενός παραμυθιού στις δύο χώρες. **Βέβαια πρόσφατα δεν έγινε μια τέτοια συνάντηση διότι ένας γονιός αρνήθηκε να αφήσει το παιδί του να πάει.** -Θα βρεθεί μια φόρμουλα, ένας αμοιβαίος αποδεκτός μηχανισμός που να επιτρέπει να γίνονται τέτοιου είδους επαφές. Αν ένας γονιός δεν θέλει να πάει το παιδί του, να μην πάει, αλλά όχι όλη η τάξη. Αυτά τα πρακτικά θέματα πρέπει να συζητηθούν.

Η Τεχνική Επιτροπή για την Παιδεία θα 'πρέπει να συγκροτηθεί από το '60

-Είναι έτοιμες οι δύο κοινότητες για να βιώσουν μια λύση του Κυπριακού; -Αυτή τη στιγμή υπάρχουν οι ανασυχίες της βιωσιμότητας και στις δύο κοινότητες. Πολύ συχνά ακούμε περισσότερο από γυναίκες ότι θα βρεθούν 5 άτομα να κάνουν φασαρίες, όπως πρόσφατα, και θα καταστρέψουν τα πάντα. Στην ανακοίνωση της Επιτροπής για την Παιδεία αναφέρεται και η έννοια της βιωσιμότητας της λύσης. Πολλοί και από τις δύο κοινότητες ζητούν να λάβουν τα μέτρα τους οι ηγέτες ώστε να μην επαναληφθούν αυτά που βιώσαμε στο παρελθόν με τις συγκρούσεις. **-Πώς επιτυγχάνεται;** -Κτιζοντας την κουλτούρα της ειρήνης, της εμπιστοσύνης, της επαφής, της συνεργασίας. Και η Επιτροπή για την Παιδεία αυτό θα πρέπει να προσπαθήσει να κάνει. **-Μα αυτά χρειάζονται γενιές για να αποδώσουν...** -Ναι, γι' αυτό είπαμε ότι αυτή η Επιτροπή έπρεπε να είχε γίνει από το 1960. **-Σήμερα είμαστε στο τέλος του 2015...** -Ναι, κάλιο αργά παρά ποτέ. **-Τι θα ψηφίζαν οι Ελληνοκύπριοι σε ένα ενδεχόμενο δημοψήφισμα;**

-Σύμφωνα με έρευνα που ολοκληρώθηκε πρόσφατα με αντιπροσωπευτικό δείγμα της ελληνοκυπριακής κοινότητας, 30,48% θα ψηφίσει σίγουρα «να», το 18,20% τείνουν να ψηφίσει «να» αυτή τη στιγμή αλλά μπορεί όταν πλησιάσει το δημοψήφισμα να αλλάξει γνώμη και το 12,72% «σίγουρα όχι». **-Πώς θα χαρακτηρίζατε ως ψυχολόγος τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, ποιες οι παθογενείς τους;** -Στην Κοινωνική Ψυχολογία αποφεύγουμε τους όρους της παθογένειας, χρησιμοποιούμε όρους διαμοδικών σχέσεων. Τι είναι που κάνει μια ομάδα ή ένα άτομο να νιώθει αρνητικά ή θετικά απέναντι σε άλλη ομάδα. Είναι αυτά που είπαμε πιο πριν, οι απειλές που νιώθει κάποιος, να μπορεί να δει ή όχι την οπτική γωνία των άλλων, αν έχει ή όχι επαφή. Όταν μιλούσα πριν για το τι πάει λάθος με την Παιδεία μας, θα έλεγα ότι έχουμε μια τραγική κατάσταση στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. **Πού το στηρίζετε;**

-Αξίζει να το επαναλάβουμε. Στο ότι έχουμε μια πολιτική που λέει θέλουμε επανένωση και τέλος της κατοχής. Από την άλλη, διαιωνίζουμε την αφήγηση της μονόπλευρης θυματοποίησης, ότι είμαστε μόνο εμείς τα θύματα της Ιστορίας και στο περιεχόμενο του «δεν ξεχνώ» δεν υπάρχουν μέσα οι Τουρκοκύπριοι ούτε η συνεργασία ούτε η προοπτική της συνεργασίας. Όλα μας οδηγούν σε αυξημένη απειλή συμβολικού και ρεαλιστικού τύπου, που με τη σειρά τους μας οδηγούν σε μειωμένη εμπιστοσύνη, αυξημένη προκατάληψη και όλα αυτά συνδέονται πολύ στενά με το αν νιώθω ότι μπορώ να ζήσω μαζί με την άλλη κοινότητα ή όχι. Το συμπέρασμα είναι ότι τα άτομα που νιώθουν με μεγάλη απειλή νιώθουν μεγάλη προκατάληψη, δεν έχουν εμπιστοσύνη για τους άλλους και έτσι δεν θέλουν να ζήσουν μαζί τους.

Τα άτομα που νιώθουν μεγάλη απειλή νιώθουν μεγάλη προκατάληψη, δεν έχουν εμπιστοσύνη για τους άλλους και έτσι δεν θέλουν να ζήσουν μαζί τους

Όπου υπάρχει επαφή μειώνεται η προκατάληψη

-Μέσα από την επαφή μπορεί να κτίσεις κουλτούρα ειρήνης; -Όπως είπα και πριν τα αποτελέσματα των ερευνών είναι ξεκάθαρα και στηρίζουν αυτή την ιδέα. Σημειώστε ότι βρήκαμε στις έρευνες πως πολλοί μαθητές έχουν μεγάλη άγνοια και στερεότυπα για την άλλη κοινότητα. Πολλοί νομίζουν ότι Τουρκοκύπριοι και Τούρκοι είναι το ίδιο πράγμα. Έχει άλλους που νομίζουν ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι ισλαμιστές, δεν ξέρουν ότι οι περισσότεροι πηγαίνουν σπάνια στα τζαμιά και εναντιώνονται στην κατασκευή νέων. Δεν μπορούν να αντιληφθούν ότι έχουμε ομοιότητες στα φαγητά μας ή ότι στη διάλεκτο έχουμε κοινές λέξεις. Έχουν την εικόνα ότι είμαστε δυο εντελώς ξεχωριστές οντότητες και οι Τουρκοκύπριοι ταυτίζονται με τους Τούρκους. **-Υπάρχει και η άποψη ότι η επαφή τομενώνεται τη διαίρεση.** -Οι έρευνες μας δείχνουν ακριβώς το αντίθετο, ότι είναι μια εντελώς λανθασμένη προσέγγιση, η οποία δεν μπορεί να στηριχθεί πάνω σε ερευνητικά δεδομένα. Όσοι έχουν επαφή νιώθουν ότι μπορούν να ζήσουν με τους Τουρκοκύπριους, άρα είναι και πιο έτοιμοι να κινηθούν προς μια λύση του Κυπριακού με ένα συμβιβασμό. Τα άτομα που δεν έχουν επαφή νιώθουν ότι δεν μπορούμε να ζήσουμε μαζί διότι φοβούνται, έτσι τομενώνεται η διχοτόμηση. Άρα ίσως ακριβώς το αντίθετο από αυτό που ισχυρίζεται αυτή η άποψη. **-Οι πρόσφατες επιθέσεις εναντίον των Τουρκοκυπρίων δείχνουν έλλειψη καλλιέργειας κουλτούρας λύσης ή τους δώσαμε μεγαλύτερη σημασία;** -Έπρεπε να δοθεί σημασία διότι είναι ανεπίτρεπτο αυτό που συνέβη, αλλά ίσως κάποιοι προσπαθούν να δείξουν ότι είναι κάτι που αντανακλά όλους τους μαθητές, πράγμα που δεν συμβαίνει. Αυτοί που έκαναν τα επεισόδια φαίνεται ότι έχουν συγκεκριμένη ακραία ιδεολογία και είναι ένα πολύ μικρό ποσοστό 2%-3% που έχει μπει στο συγκεκριμένο σχολείο, γιατί ας μην ξεχνάμε δεν είναι όλοι που έχουν προκαταλήψεις που οδηγούνται σε πράξεις βίας. Πέραν από αυτό πρέπει να περάσει γενικότερα το μήνυμα ότι τέτοιου τύπου επεισόδια δεν μπορούν να γίνουν ανεκτά από κανένα. Αυτό νομίζω πως πέρασε και είναι πολύ σημαντικό για τη βιωσιμότητα μιας λύσης.